

Olje og utdelingspolitikk

Av Jørn Rattsø

Politikk på sitt beste disponerer landets ressurser til å bygge landet. I så måte har norsk politikk vært vellykket. Det er ingen selvfølge.

Politikk skal foreta vanskelige valg. Det er mange flere ønsker og krav enn det som kan leveres. Mange prosjekter konkurrerer om politikkenes gunst og vi kan daglig oppleve det store registeret det spilles på i pengekampen - kriseoppdrag, ønsker og krav, lokking og trusler. Det kan være vei som settes opp mot jernbane eller offentlig skole som står mot friskole. I kommunene er det dragkamp om hva som skal gjøres først - barnehageplasser eller enerom til eldre eller kulturhus. Politikk handler om å velge og ulike politikere prioriterer forskjellig.

Politikk på sitt beste sikrer at prosjektene brytes mot hverandre. Først strever partiene internt med å finne sine gode saker. Dernest stiller partiene med motstridende forslag, det bygges argumentasjon og arbeides for folkelig oppslutning. Vanligvis vil prosjekter med stor samfunnsmessig nytte og lav samfunnsmessig kostnad vinne fram. Denne kunstarten kan vi kalle prioriteringspolitikk.

Prioriteringspolitikk versus utdelingspolitikk

Politikk på sitt verste mangler prioritering mellom alternativer. For det er ingen valg som skal gjøres. Dette er politikk som utdeling. Det er ikke spørsmål om samfunnsmessig nytte, prosjektet må bare gjennomføres, det er nærmest en rettighet for dem det angår. Denne politikken appellerer til 'verdens rikeste land'. Da er det heller ikke spørsmål om kostnad. Det er bare helt nødvendig og nærmest selvfølgelig.

Vi kjenner slik politikk også, og ofte er det gode saker som fremmes. Alle skal få barnehageplass, plassene skal ha makspris, full dekning må gjennomføres innen neste år. Utdelingspolitikk blir konkurranse i utdeling. Politikerer fungerer som julenisse som deler ut gaver. Ingen spør julenissen om hvem som skal betale for herligheten. Den julenissen som har de største julegavene vinner.

Utdelingspolitikere behøver ikke sette seg inn i sakene. De behøver bare å finne en sak. De behøver ikke argumentasjon om hvordan tiltaket skal organiseres eller finansieres. Det er ikke deres problem.

Det er ikke nytt at politikere og partier driver overbud. Det er bare blitt mer av det. Det har omformet politikken. Forskjellen mellom partiene er blitt merkbart mindre. Hovedskillet går nå mellom posisjon og opposisjon. Regjeringspartiene i posisjon har det tunge ansvar for den besværlige virkeligheten. Opposisjonspartiene er fri for slikt ansvar og opererer i en mye enklere verden. Opposisjonspolitikk er blitt permanent overbud overfor regjeringen. Det betyr lite hvem som sitter i posisjon og opposisjon, spillet er det samme.

Den nye er at utdelingspolitikk og overbud får oppslutning av velgerne. Det kan se ut som at velgerne vil ha utdelingspolitikk. Den belønnes ved gallup og valg.

Velgernes håp om oljepenger

I et godt fungerende demokrati gjennomskuer velgerne sine politikere. Velgerne ser forskjell på ansvarlig politikk og lettvintheter. Velgerne skjønner at alt må betales tilslutt. Da skal de se at prioriteringspolitikk gir bedre resultater enn utdelingspolitikk. Hvorfor gjør de ikke det lenger?

Forvaltningen av olja forutsetter stor tillit til det politiske system. Politikerne bestemmer hvordan olja skal hentes ut av Nordsjøen og omplasseres til internasjonale finansmarkeder. Så skal befolkningen få nytte godt av fellesformuen i passe porsjoner.

Fra velgernes synspunkt er det mye usikkerhet her, det er mye som kan gå galt. Først og fremst er velgerne opptatt av at de selv får del av formuen. Da er utsettelse av nytelsen til framtidige generasjoner i seg selv en belastning. Politikerne og samfunnseliten forøvrig kan forsyne seg selv uten at folket får glede av det. Eller politikere kan sløse bort formuen på dårlige prosjekter fremmet av pressgrupper som politikere underholder. Når framtida kommer kan formuen være forduftet.

Hvis velgerne ikke stoler på politikernes forvaltning framstår støtte til utdelingspolitikk som attraktivt. Det er en måte å få glede av pengene raskt. Fra velgernes synspunkt er dette rasjonell atferd dessverre. Det er et tankekors at utdelingspolitikken i seg selv vil forverre grunnlaget for ansvarlig forvaltning. Desto mer utdelingspolitikk, desto mindre vil velgerne ha tillit til det politiske system, og desto mer utdelingspolitikk vil de ha.

Politikken har håndtert oljeinntektene ansvarlig. Men det politiske system er under press av oljeinntektene. Utdelingspolitikken dynamikk kan redusere gleden av oljeinntektene betraktelig.